

STEPHAN FICHTL, *La ville celtique (Les oppida de 150 av. J.-C. à 15 ap. J.-C.)*, deuxième édition, Paris, 2005, 238 p.

Termenul folosit curent pentru a denumi o unitate urbană era *oppidum*. Era perceput diferențiat pe cuprinsul Imperiului, dar sensul său inițial era de „obstacol care se ivește la picioare” (*quod ob pedes est*)¹. Romanii

¹ L. Harmand, *L'Occident Romain. Gaule, Espagne, Bretagne, Afrique du Nord (31 av. J.-C. à 235 ap. J.-C.)*, Paris, 1970, p. 292–293.

desemnau cu acest apelativ mai ales așezările autohtone din Gallia, Hispania și Britannia.

Oppida erau, la origine, fortificații ridicate pentru protecția unui trib în fața agresivității vecinilor, fiind constituite din două elemente: o incintă și o clădire centrală (*arx*). Autorii latini au generalizat și au dezvoltat termenul. Astfel, *oppida* desemnau, în general, locurile fortificate care nu beneficiau de un statut municipal

recunoscut. Mai beneficiau de aceeași denumire și unele grupuri de cetățeni romani, diferite de *conventus*, care aveau o formă de organizare cvasimunicipală². Unele dintre ele au fost anexate la *pertica* unei colonii (cum este cazul la Uchi Maius)³ sau, prin aducerea mai multor coloniști (*deductio*), erau mărite și recunoscute ele însele ca și colonii.

Volumul de față se dorește a fi un important instrument de clarificare a noțiunii de *oppidum*, prin urmărirea evoluției procesului de urbanizare din lumea celtică. Este o lucrare în care se îmbină mai ales sursele literare cu cele arheologice, în dorința de a oferi o imagine cât mai completă a acestui aspect foarte interesant și incitant din civilizația celților. A doua editare a cărții, care constituie subiectul analizei de față, este mult îmbunătățită față de prima ediție, publicată în anul 2000.

În capitolul întâi se folosesc toate sursele care ajută la definirea noțiunii de *oppidum*. Caesar, în special, a fost cel care, în lucrarea sa în care comentează războiul cu galii, face dese referiri la aceste structuri de organizare tribală. Totuși, el se ferește să dea o definiție clară.

Treptat, anumite comunități tribale s-au detașat în zonă prin ajustări teritoriale și au căpătat rolul de comunități urbane, asemănătoare cu orașele primitive ale Greciei sau Italiei⁴. Caesar chiar le numește pe unele dintre acestea cu termenul *urbs*, ceea ce denotă seriozitatea cu care erau tratate respectivele comunități⁵. Partea de nord a Galliei a rămas foarte în urmă în ceea ce privește numărul de *oppida*, comparativ cu celelalte regiuni. În opera lui Caesar, apar sub această denumire și simple așezări deschise, mai apropiate de statutul de sat decât de cel de oraș⁶. Este dovada că, uneori, importanța unor astfel de fortificații era mult exagerată. Și arheologii au postulat încă din secolul al XIX-lea o unitate a acestui tip de sit care era întâlnit, în secolele II–I a. Chr., din insulele britanice până către Europa Centrală.

Se fac referiri amănunțite, apoi, la lumea celtică în preajma afirmării stăpânirii romane, dar și după acest moment. Este, practic, un scurt excurs istoric unde sunt expuse elemente care au contribuit la apariția sau dezvoltarea unor comunități de tipul *oppida*. Prezentarea teoretică începută în acest prim capitol continuă cu discutarea originii *oppida* și a cronologiei lor, fără a se lăsa deoparte și alte aspecte ale vieții urbane din zonă, precum coloniile grecești din Galia de sud.

Capitolul al II-lea face referire la arhitectura *oppida*. Încadrarea lor în mediul geografic, cu fortificațiile

aferente, cu elementele principale de construcție a întăriturilor, variantele și excepțiile întâlnite pe cuprinsul Galiei sunt tot atâtea ocazii de a utiliza informațiile survenite mai ales din săpăturile arheologice. Porțile și turnurile acestor fortificații ocupă un loc special. În afară de rolul lor de protecție, erau ridicate cu cel puțin alte două scopuri. Mai întâi, prin stilul de construcție al unor astfel de întărituri aveau un rol de intimidare a adversarilor. Doreau să demonstreze celor din afară puterea cetății. Apoi, este vorba de valoarea simbolică, religioasă și juridică, pe care o căpătau fortificațiile, separând cele două spații virtuale distincte.

În funcție de dispunerea geografică, cu implicații asupra planimetriei urbane, se disting două tipuri de *oppida*: cele de câmpie, în care, datorită terenului plan în care erau situate se putea trasa o tramă urbană regulată, și cele de înălțime, unde nu era posibilă aceeași regularitate, însă, se puneau în valoare alte modele de amenajări. Mai sunt studiate construcțiile private și publice, în special cele care aparțineau elitei locale, dar și organizarea internă a unui *oppidum*.

Funcțiile *oppida* sunt subiectul celui de-al treilea capitol. Rolul economic, în special, cu activitățile desfășurate în astfel de localități, centrele negustorești dezvoltate în strânsă legătură cu drumurile comerciale, ca și circulația monetară sunt aspecte interesante care relevă o vie activitate de profil. Textele antice, și ne referim aici în special la opera lui Caesar și a lui Strabon, înfățișează un dinamism aparte în *oppida*, din punct de vedere al activității economice. Importurile din zona mediteraneană, care însemnau vase de lux din bronz, folosite în special de clasele superioare, ceramica foarte variată, amfore, dar și alte tipuri de obiecte erau transportate mai ales pe căile naturale, fluvii, văi, pasuri etc.

Informațiile necesare pentru desemnarea *oppida* ca și centre politice și religioase, două noțiuni nedisociabile, așa cum însuși autorul precizează, sunt destul de puține, dar nu lipsesc. Adunările galilor, dintre care se detașa *concilium totius Galliae*, erau elementele de bază în politica locală. În afară de marele consiliu, existau *concilia* locale și regionale (cum este cazul *concilium commune Belgarum*). În ceea ce privește instalațiile culturale, respectiv sanctuarele, funcționarea lor este atestată arheologic în majoritatea *oppida*. Un caz aparte îl reprezintă regiunea *Belgium*, prin care Caesar vedea nord-vestul Galiei, în care sunt consemnate monetării în sanctuare.

Capitolul al IV-lea, intitulat *L'oppidum et son environnement*, dezbate tema necropolelor legate de *oppida*. Tot aici sunt luate în discuție alte forme de habitat, cum ar fi *castella*, mici situri fortificate, dar și așezări rurale (*vici* sau *aedificia*).

În ultimul capitol se face referire la cucerirea Galiei și, implicit, la sfârșitul noțiunii de *oppidum*. Romanizarea, care într-o primă fază presupunea și prezența militară romană în aceste așezări, este urmărită prin prisma controlului pe care autoritățile romane îl exercitau în așezările propriu-zise, cât și în teritoriu. În cele mai multe cazuri are loc abandonul *oppida* în favoarea

² G. C. Picard, *Le conventus civium Romanorum de Mactar*, în *Africa*, I, 1966, p. 75–76.

³ *CIL* VIII, 26252.

⁴ L. Harmand, *op. cit.*, p. 293.

⁵ Caes., *BG*, VII, 15.

⁶ Caes., *BG*, I, 5. Se face referire la *oppida* helveților care se afirmă că ar fi fost 12, când, de fapt, s-au identificat, cu indulgență, doar jumătate dintre ele ca fiind întărituri adevărate. În același context, și pentru o perioadă anterioară, Titus Livius vorbește de *oppida* din nordul Italiei ca despre așezări fără o incintă fortificată: *Liv.*, XXII, 11.

orașelor galo-romane, situate, de obicei, la câmpie. O parte dintre membrii elitei au perceput corect avantajele care decurgeau din adoptarea stilului de viață roman, la nivel economic, dar și politic. Exista, fără îndoială, și o altă parte a aristocrației, care nu a fost atât de receptivă la valorile romane și, mai ales, la autoritatea noilor stăpâni.

În concluzie, *oppida* apar ca rezultat al evoluției civilizației La Tène. Discuția despre calitatea de oraș sau doar așezare proto-urbană, pe care așezările în cauză puteau să și le atribuie, este încă de actualitate. Autorul,

bazându-se pe argumente precum planimetria, fortificațiile, ocuparea spațiului interior, construcțiile publice și private, conchide că este vorba, fără îndoială, de orașe în cel mai pur sens. Și asta fără a fi considerate doar copii palide ale siturilor urbane mediteraneene. Cât privește populația, se pare că alături de aristocrație, artizanii și comercianții trebuie să fi constituit un procent consistent din masa urbană a așezărilor celtice.

DAN APARASCHIVEI